

Ugarski palatin Nikola II. Gorjanski u hrvatsko-ugarskoj povijesti (palatinska loza Gorjanskih)

LÁSZLÓ HEKA

Institut za poredbeno pravo Pravnog fakulteta
Sveučilišta u Szegedu
SZTE Álam-és Jogtudományi Kar, Összehasonlító Jogi
Intézet
Rákóczi tér 1
HU – 6721 Szeged
heka@juris.u-szeged.hu

Pregledni rad

Review article

Primljeno/Received: 30.06.2017.

Prihvaćeno/Accepted: 8.09.2017.

Jedna od najznačajnijih obitelji hrvatsko-ugarske povijesti jest porodica Gorjanski (Garai). Podrijetlom je iz nekadašnjega sela Dorozsme, koje se danas nalazi u sastavu Szegeda, trećega po veličini mađarskoga grada. Selo je ime dobilo po rodu Drušini (Drušbi) iz kojega potječu Gorjanski. Utemeljitelj obitelji je Ivan Gorjanski koji je 1269. od hercega Bele dobio grad i utvrdu Gorjani (Gara) u tadašnjoj Vukovskoj županiji. Gorjanski su tijekom dva stoljeća zauzimali visoke državne položaje u Hrvatskoj i Ugarskoj te su uz Karla Khuen-Hedervarya (bio je predsjednik središnje vlade u Budimpešti 1903. i 1910.–1912. godine te hrvatski ban od 1883. do 1903.) bili najviše pozicionirani državnici iz Hrvatske. Naime, oni su u tri uzastopna naraštaja nosili najviši dvorski naslov palatina (1375.–1385., 1402.–1433., 1447.–1458.), a i u njihovoj drugoj, tzv. „banskoj” lozi imali su važnu ulogu kao hrvatski i slavonski, odnosno mačvanski banovi.

Najvažniju ulogu u obitelji imao je Nikola Gorjanski mlađi, šurjak i najbliži suradnik kralja Sigismunda (Žigmunda) Luksemburgovca, koji je bio kraljev zamjenik za njegovih čestih izbjivanja iz zemlje, a obavljao je i najdelikatnije diplomatske zadaće u Njemačkoj, Francuskoj i Engleskoj. Za to je nagrađen ne samo golemim posjedima, nego i Redom zmaja i Redom rupca.

Ključne riječi: Dorozsma, Gorjani, palatin, Nikola Gorjanski stariji i mlađi, diplomatska aktivnost

Gorjanski de genere Drusma

a) Dorozsma

Obitelj Gorjanski jedna je od značajnih obitelji srednjovjekovne Hrvatske, ali i Ugarske. Podrijetlom je iz mađarskoga naselja Dorozsma (*Drusma, Drusina, Durusma*), koje danas ima oko jedanaest tisuća žitelja i nalazi se u sastavu Szegeda, trećega po veličini mađarskoga grada.¹

Ime naselja prvi put se spominje 1075. u ispravi kralja Gejze I. (I. Géza) kojom kralj benediktinskoj opatiji (Szt. Benedekrendiapátság) pored Garama daruje ribarsko selo Cany u Čongradskoj županiji (Csongrád-megye) zajedno s ribnjacima i naseljima uzduž Tise, od Anyása do Horgoša.² Naime, samostani, kaptoli i opatije u velikoj su mjeri crpili svoje prihode upravo iz ribarskih jezera. U navedenoj ispravi prvi put se spominje ime Drušba, u vezi s kojim se dovodi naziv naselja Dorozsma. Kálmán Sztrihai, mjesni župnik i kanonik, autor monografije o Kiskundorozsmi, zapisao je da je riječ Drušba *vjerojatno*

1 Heka, László: *A szegedi dalmaták*. Gold Press, Szeged. 2000.; Isti: *Povijest Hrvata Dalmatina u Segedinu*. Croatica, Budapest és Frankovits és Társa, Pécs 2004.; Isti: *A szegedi dalmaták (bunyevecok) története*; Isti: *Povijesna uloga i značenje Hrvata Dalmatina u životu Segedina*. Bába Kiadó, Szeged, 2009.; Isti: *Dalmatini (Bunjevci) u slobodnim kraljevskim gradovima Segedinu i Subotici*. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata,

Subotica i Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, Budimpešta, Subotica, 2015.

2 Sztrihai, Kálmán: *Kiskundorozsmatörténete*. Kiskundorozsma, 1937., str. 25–31; Isti: *Kiskundorozsmatörténete* (reprint). Kiskundorozsma, 1990.

slavenskoga podrijetla te nije isključeno da je to ime nekoga od predaka ovdašnjih Slavena koji su prihvatili mađarsku vlast, a iz kojega je kasnije nastalo ime roda *Drusma*, *Durusma*, *Dorozsma*.³ Danas prevladava mišljenje da je mjesto bilo naseljeno u 11. stoljeću, ali je ime dobilo tek u 13. stoljeću po rodu *Dorozsma*, podrijetlom iz gornje Ugarske. Ovaj je pak rod svoje prezime uzeo od slavenske riječi *družba* koja znači prijateljstvo.⁴ Kanonik Sztriha piše da je *Dorozsma* bilo starodavno ribarsko naselje, koje je po drevnome običaju nazvano po glavaru roda, *dakle Družmi*.⁵ Etimologiju prezimena na temelju istraživanja mađarskih i hrvatskih povjesničara daje Stanko Andrić koji prihvaća mišljenje da je najstariji predak roda bio neki *Družba*, koji je nosio to slavensko ime, iako sam nipošto nije morao biti Slaven, kao što to po svemu sudeći nije bio ni njegov brat koji se zvao *Becse*, što je staro mađarsko ime posuđeno vjerojatno iz turkijskih jezika.⁶

Rod je u naselju, osim zemljišnih posjeda, imao i patronatsko pravo nad spomenutim benediktinskim samostanom.⁷ U vezi samostana postoji jedna isprava iz 1237. iz koje je razvidno da je mjesto (*Durusma*) bilo naseljeno te da je samostan imao opata koji je pozvan za svjedoka u sporu između opatija u Pannonhalmi i Srijemskoj Mitrovici. Opatiju u *Dorozsma* spominje i ugarski primas kardinal Péter Pázmány 1629., razglabajući da su neutemeljene dvojbe oko njezine pripadnost benediktinskome redu, jer *tada drugi redovi još nisu imali opatije, a opatski naslov dorozsmske opatije nalazi se i u imeniku Vacke biskupije*.⁸ Tijekom tatarske provale 1241. godine *Dorozsma* je uništena zajedno s drugim naseljima uz Tisu, a tako i tamošnji samostani. U okolici su se pojavili vukovi i zarazne bolesti, pa je kralj *Bela* iz Bugarske pozvao Mađarima bliske *Kumane*, koji su se tamo iz Ugarske sklonili ispred *Tatara* 1241. godine. *Kumani* su naseljeni u pustare, pa je tada *Dorozsma* preimenovana u *Kiskundorozsma*. Do 1876. bila je dijelom *Kiskunsága* (u prijevodu: *Male Kumanovine*), a tada je

pripojena Čongradskoj županiji (*Csongrádvármegye*), dok je ostali dio *Kiskunsága* ušao u sastav županije *Pest-Pilis-Solt-Kiskun*. Naselje je bilo općinsko središte do 1950. godine, kada je postalo dijelom općine *Szeged*, a 1973. pripojeno je gradu *Szegedu*.

Rod *Dorozsma* imao je tri glavne grane: *Garay*, *Hosszú-Bácsy* i *Szentmihályi* (ime su dobili po istoimenom naselju koje se danas također nalazi u sastavu grada *Szegeda*).

b) Gorjani

Gorjani (*Gora*, *Gara*) je u srednjem vijeku bilo značajno gradsko središte u *Vukovskoj županiji*, *osmi po veličini grad u Hrvatskoj, iza Zadra, Zagreba, Pule, Varaždina, Osijeka, Nina i Dubrovnika*.⁹ U ispravama se prvi put spominje u darovnici hrvatsko-ugarskog kralja *Bele IV.* iz 1244. godine, a 1269. je herceg *Bela* grad, zajedno s utvrdom, darovao *Ivanu* i *Stjepanu I.* od roda *Drusma* (*de genere Drusma*). *Stjepanovi* su potomci proslavili *Gorjane*, time što su u 14. i 15. stoljeću u tri naraštaja obnašali čast ugarskoga palatina. Od šestorice *Stjepanovih* sinova *Ivan* je bio zagrebački biskup, a kasnije kaločki nadbiskup, *Ladislav* je bio vacki biskup, *Stjepan II.* i *Grgur* (*Gergely*) su umrli bez potomka, pa su dakle nasljedstvo ostavili samo *Nikola I.* i *Pavao I.* Od njih su nastale dvije grane *Gorjanskih*: *Nikolina* grana naziva se palatinskom, jer su u njoj rođena dvojica palatina, a *Pavlova* je tzv. banska grana, jer su iz nje potjecali banovi. Osim palatinske i banske loze, postoje još dva ogranka. To su obitelj *Harapkai* (utemeljitelj *János Botos*), koja je stekla dio obiteljskih posjeda u *Tamiškoj* i *Aradskoj županiji* (izumrla je oko 1455.), a kasnije su dobili i posjede loze *Szentmihályi* (izumrla je 1377.), a u *Hrvatskoj*, točnije u *Slavoniji*, posjedovala je *Pačetin*) i obitelj *Bánfy* (izumrla je 1537.).¹⁰ Poznati mađarski istraživač plemićkih obitelji *Iván Nagy* napominje da se u latinskim ispravama prezime piše u obliku „*de Gara*” a budući da se pridjev „*de*” u mađarskim plemićkim prezimenima piše s nastavkom „*y*”, opravdano je prezime pisati i u obliku *Garay*.¹¹ Međutim, zamjetno je da se prezime ove obitelji uglavnom piše u obliku *Garai*. U pogledu ovdje opisanoga mađarskoga oblika prezimena valja napomenuti kako postoji i mađarsko naselje *Gara* u *Bačkoj županiji*, pa se u izvorima spominje još jedna obitelj *Garai*

3 Isto.

4 Dombai, Tünde: Beszéljünk Dorozsmáról: kőbányá, malom, nagybani, Sziki. In: *Délmagyarország, Szeged*, http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/beszeljunk_dorozsmarol_kobaranymalom_nagybani_sziki/2288901/ (pristupljeno 13. srpnja 2012.)

5 Sztriha, nav. djelo, str. 25–31.

6 Andrić, Stanko: Velikaška obitelj Gorjanski: skica političke povijesti., u: *Zbornik Muzeja Đakovštine, Đakovo*, 2015., str. 7–40, na str. 8.

7 Wertner, Mór: *A Garaiak*, u: *Századok* 31. köt. Budapest, 1897, str. 903–904; *Karácsonyi, János: A magyar nemzetiség a XIV. századközépig*, 3. sv. Magyar Tudományos Akadémia, 1900–1901; *pretisak Napkiadó, Budapest*, 2004, sv. 1., str. 436; *Andrić*, nav. djelo, str. 8–9.

8 Sztriha, nav. djelo, str. 26.

9 Regan, Krešimir: *Gorjani – srednjovjekovno sjelo plemićke obitelji Gorjanski*, u *Scrinia Slavonica* VI, Zagreb, 2006.

10 *Karácsonyi*, nav. djelo, str. 414–424.

11 *Nagy, Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal I–XII. Pest 1857–1868.*, str. 327–331. http://mek.oszk.hu/09300/09379/pdf/mo_csaladai_04.pdf (pristupljeno 28. lipnja 2017.).

koja podrijetlo vuče iz Gare, a ne Gorjana.¹² Genealogiju roda Dorozsma, iz kojega su potekli Gorjanski, detaljno su istražili mađarski povjesničari.¹³ Od hrvatskih autora vrlo dobru sintezu povijesne uloge Gorjanskih i pregled stajališta mađarske (ali i hrvatske) historiografije o njima dao je Stanko Andrić, koji je odgovorio i na pitanje zašto se oni različito doživljavaju u hrvatskoj (uglavnom negativno) i mađarskoj znanosti. To je razlog što u ovome radu ne ponavljamo obiteljsko rodoslovlje, osim u onoj mjeri koliko je potrebno radi predstavljanja palatinske grane. U palatinskoj lozi važnu ulogu u političkoj povijesti Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva odigrali su mačvanski ban, palatin i naposljetku hrvatski ban Nikola stariji (ubijen kod Gorjana 1386.), njegovi sinovi, mačvanski ban i palatin Nikola mlađi (umro 1433.), usorski vojvoda Ivan (umro 1428.) te sin Nikole mlađega Ladislav (umro 1459.), također mačvanski ban i palatin. U banskoj lozi politički se najjače istaknuo mačvanski ban, veliki župan Vukovske, Bodroške, a od 1324. i Srijemske županije te kraljičin dvorski dostojanstvenik Pavao (umro 1353.), a poslije je važniju ulogu na državnoj razini iz te loze igrao još jedino Pavlov praunuk Deziderije (Dese, Dezső, umro između 1438. i 1440.), mačvanski ban i veliki župan Baranjske županije (1432.–1440.). Njegovi potomci se, po banskoj dužnosti koju su obnašali, katkad spominju i kao Bánffy Garai. Posljednji važniji član loze i cijele obitelji Gorjanskih bio je Deziderijev unuk Lovro Bánffy (umro vjerojatno 1526.), koji je bio upleten u politička previranja u ranom razdoblju vladavine Vladislava II. Jagelovića. Lovro je u braku s Zsófiom Ostffy imao četvero djece: Petronellu (udanu za Pála Istvánffyja), Katalin (suprugu Pétera Markosa od Kerékszállása, glavnog kapetana Požeške i Vukovske županije), Anu (suprugu Jánosa Macedóniaija) te sina Ladislava koji je mlad umro (vjerojatno 1537.). S njime je izumrla muška grana

obitelji.¹⁴ Pavao je u drugome braku s Lucom Paxy imao kćer Barbaru, udatu za Ferenca Zaya, pa je njezin imetak naslijedila obitelj Zay.

2. Nikola Gorjanski I. (stariji)

Začetnik palatinske loze je Nikola I. (1340.–1386.), sin Andrije Gorjanskog, koji je dva desetljeća obnašao funkciju mačvanskoga bana (1355. ili 1359.–1375.). Sklopio je savez sa srbijanskim knezom Lazarom Hrebeljanovićem, čiji je sin oženio Nikolinu kćer. Kao mačvanski ban nalazio se na čelu Bačko-bodroške, Baranjske, Srijemske, Vesprenske i Vukovske županije i bio je najmoćniji velmoža južne Ugarske. Palatinom je imenovan 1376., a usto je bio i župan Požunske, Čanadske, Krašoseverinske i Tamiške županije i kumanski sudac (1376.–1377.).

Značajnu povijesnu ulogu dobio je za vrijeme, ali i poslije smrti kralja Ludovika I. Velikog (1342.–1382.). Budući da u braku s Elizabetom Kotromanić nije imao muškoga nasljednika, Ludovik je uspio osigurati da i Ugarska i Poljska prihvate nasljeđivanje krunu u ženskoj lozi. Tako je poljska kraljica postala Jadвига, kasnije proglašena sveticom, a ugarska kruna je pripala njegovoj kćeri Mariji (rođenoj vjerojatno 1371.). Ludovik I. je za zaručnike kćerima predvidio Wilhelma Habsburškog i Sigismunda Luksemburškog, što je jamačno pridonijelo tomu da su redovi i staleži prihvatili kraljevu volju.¹⁵ Mariju su već kao malu djevojčicu (a buduću kraljicu) zaručili sa Sigismundom Luksemburškim (sinom njemačkorimskog cara i češkog kralja Karla IV.), koji je te 1379. godine stigao u Ugarsku kako bi se upoznao s prilikama i usvojio mađarski jezik. To se doista i dogodilo, pa je ti-

12 Iván Nagy u svome opsežnome radu *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal* na str. 332 spominje Mátyása Garu koji je 1526. u Kurtakesziju u županiji Komárom zamijenio imanje s Vitáalom Posárom, ali i Lukácsa Garaya, koji je 1552. bio posjednik u naselju Véed u Biharskoj županiji, koprivničkoga kapetana Istvána Garaya, koji je 1594. poginuo u opsadi Petrinje, Farkasa Garaya, koji je 1617. bio prisjednik (*Juratusassessor*) Nógrádske županije i Ferenca Garaya, koji je 1649. bio županijski sudac u Zemplinskoj županiji. Dakle, po njemu su Garayevi možda imali sporedne plemićke ogranke sve do konca 17. stoljeća, a u županiji Szabolcs je to prezime postojalo i u 19. stoljeću.

13 Vidi: Wertner, Mór: A Garaiak. u: *Századok* 31 (1897), str. 903–938; Wertner, Moritz: Die Herren von Gara und die Ellerbach von Monyorókerék (Eberau), u: *Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft 'Adler'*, n. s. 7. 1897, str. 66–116; Karácsonyi, nav. djelo, sv. 1, str. 414–424; Kubinyi, András: A nagybirtok és jobbágyai a középkor végén az 1478-as Garai-Szécsi birtokfelosztás alapján., u: *A Veszprém megyei múzeumok közleményei* 18. Veszprém, 1986, str. 197–226.

14 Engel, Pál: *Magyarország világi archontológiája, 1301-1457*, 2 sv. MTA Történettudományi intézete, Budapest, 1996.; Fügedi, Erik: *Castle and society in medieval Hungary (1000-1437)*, prev. J. M. Bak. Akadémiai kiadó, Budapest, 1986.; Csánki, Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, 5 sv. (Budapest: Magyartudományos akadémia, 1890–1913), str. 277–289.

15 Tarján, M. Tamás: 1395. május 17. Anjou Mária magyar királynő halála., u: *Rubicon*, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1395_majus_17_anjou_maria_magyar_kiralyno_halala/ (pristupljeno 18. svibnja 2017.).

Od mađarske literature vidi inter alia: Mályusz, Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon, 1387-1437*. Gondolat, Budapest, 1984.; C. Tóth, Norbert: *Luxemburgi Zsigmond uralkodása 1387-1437.*, u: Romsics, Ignác (gl. urednik): *Magyarország története* 6. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009. i nadasve zbornik radova: *Memoria rerum Sigismundi regis*. Predgovor napisala: Wehli, Tünde., u: *Ha dtörténelmi közlemények.* – 111. god., 1998., br. 3., <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00006/pdf/memoria.pdf> (pristupljeno 7. listopada 2017.).

jekom života odlično govorio mađarski, čak se i odijevao na mađarski način, a usto je po vlastitoj želji pokopan u velikovaradinskoj katedrali pokraj svetog Ladislava, koga je naročito štovao.

Ludovik Veliki pokopan je 16. rujna 1382. u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár), a dan kasnije je ostrogonski nadbiskup Demeter okrunio njegovu jedanaestogodišnju kćer Mariju. (1382–1395.). Marija je bila prva žena na čelu Ugarske i to je bilo toliko neuobičajeno da je nosila muški kraljevski naslov „rex”.¹⁶ U državi je zbog toga zavladao nemir, pa su stvarnu vlast preuzeli kraljica majka Elizabeta i palatin Nikola Gorjanski. Mađarski magnati su doskora otvoreno ustali protiv ženske vladavine, pa su se podijelili u tri tabora. Jedni su bili za što brži brak sa Sigismundom (utjecajna grupa baruna na čelu s Lackovićima i državnim sucem Miklósom Szécsijem), dok su palatin i kraljica majka bili za njezin brak s Lujom Orleanskim. S tim u vezi neki istraživači spominju da je 1384. Marija „*perprocurationem*” (putem zastupnika) sklopila brak s Lujom I. Orleanskim (Louis de Orleans), što je bilo razlogom da je palatin od kralja Charlesa VI. dobio naslov savjetnika i članstvo u Velikom vijeću. Moguće je i da je tada dobio red kuće Valois. Palatinova je struja tvrdila da bi Marijin brak sa Sigismundom pogodio samo njemačkim i češkim interesima (Sigismundov stariji brat Vjenceslav IV. bio je češki kralj). No, kada je treća strana, predvođena vranskim priorom Ivanom Paližnom i braćom Horvat, otvoreno ustala protiv kraljice tražeći da odstupi te je zagrebački biskup Pavao Horvat otputovao u kolovozu 1385. u Napulj i pozvao Karla Dračkoga da preuzme mađarsko prijestolje, to je bio znak dvama dvoru odanim taborima da sklope kompromis. Odustalo se od braka s francuskom kraljevskom obitelji, održano je Sigismundovo i Marijino vjenčanje u kolovozu 1385., a uz to je Gorjanski odstupio te je palatinsku dužnost predao Nikoli Szécsiju. No, već je bilo kasno jer je Zemaljski sabor pristao uz Karla Dračkoga koji je 31. prosinca 1385. u Stolnom Biogradu okrunjen za ugarsko-hrvatskoga kralja. Novi je kralj u krunidbeni grad stigao u pratnji svoje talijanske vojske i postrojbi braće Horvata, pa se stoga Sigismund vratio u Prag, a kraljica Marija je, nemajući vojnu potporu, morala odstupiti. No Karlo Drački je vladao samo 55 dana (ustvari samo 38 dana, jer je 7. veljače 1386. postao žrtvom atentata od čijih je posljedica umro sedamnaest dana kasnije).¹⁷

Regentica Elizabeta i palatin Gorjanski opet su ustoličili kraljicu Mariju, ali su se Karlovi pristaše na

čelu s Horvatima pobunili u Hrvatskoj. Kraljica i njezina majka su stoga pošli preko Drave kako bi smirili pobunu. Nedaleko Gorjana, u Garovom dolu, u zasjedi su ih 25. srpnja 1386. dočekali nezadovoljnici i osvjetnici ubijenoga kralja Karla Dračkoga pod vodstvom bana Ivana Horvata. Poubijali su članove kraljičine pratnje, a Mariju i Elizabetu su zatočili. U bitci je ubijen i palatin Gorjanski, što su vidjeli i njegovi sinovi koji su sudjelovali u boju, ali su se oni uspjeli spasiti.¹⁸ Pobunjenici su njegovu glavu odsjekli i poslali u Napulj udovici Karla Dračkoga. Doznajući za tu vijest, Sigismund je na čelu velike vojske stigao u Ugarsku, na što su pobunjenici kraljicu i njezinu majku otpratili do Novigrada. Tamo je Elizabeta Kotromanić na okrutan način ubijena (ugušena), a kraljica Marija je to morala gledati. Sigismund je uz potporu svoje saveznice Mletačke Republike oslobodio ugarsku kraljicu s kojom je kao sa svojom suprugom neko vrijeme zajednički vladao. Kasnije se Marija povukla, pa je od 1387. Sigismund preuzeo kraljevsku vlast koju je obnašao pedeset godina. Kraljičinom tragičnom smrću 1395. (u podmakloj trudnoći je pala s konja) okončana je vladavina Anžuvina.¹⁹

3. Državnopravni položaj palatina

Palatin (*palatinus*, *comespalatinus*, *comespalatii*) bio je najviši dvorski službenik od utemeljenja mađarske države 1000. godine, pa do revolucionarne 1848. godine. Uveden je po uzoru njemačko-franačkog *Pfalzgrafa*, i isprva je obnašao i zadaće dvorskoga župana (*comescurialis*, *udvarispán*), dakle upravljao je kraljevskim dvorom. Prvi poznati palatin bio je kasniji kralj Aba Sámuel. U 12. stoljeću se dvorski župan osamostalio, kao i dvorski sudac (*judexcuriaeregiae*), pa je funkcija palatina postala samostalna zemaljska čast s jasno reguliranim ovlastima. Od 13. stoljeća je odlukama Ugarskog sabora, postao zamjenik kralja (*locumtenens*) i predstavnik plemstva. Kralj Ladislav I. Sveti je u svom III. dekretu (članak 3.) regulirao palatinove sudske ovlasti, a Zlatna bula Andrije II. iz 1222. sudske ovlasti i njegov javnopravni položaj. Napokon je Zemaljski sabor sazvan 1485. radi izbora palatina, detaljno propisao njegove ovlasti u tzv. Palatinskim zak. člancima (*Articuli pronuntiati de officio palatinatus, nádori cikkek*). One su formulirane u dvanaest članaka u kojima se kaže: da je *pri izboru kralja njegov prvi glas*, on je regent u vrijeme maloljetnosti kralja, saziva sabor

16 Harmat, Árpád Péter: Zsigmondkirály 50 esztendeje a magyar trónon, u: *Történelem cikkek*, <http://tortenelemcikkek.hu/node/258> (pristupljeno 29. svibnja 2017.).

17 Isto.

18 Engel, nav. djelo, str. 27.

19 Vidi: Cseke, László: *Visegrád ezeréves története*. Almanach. Visegrád, 2010., http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepu-lesek_ertekei/visegrad/visegrad_ezer_eve_almanach/pages/visegrad_31_04.htm (pristupljeno 22. svibnja 2017.).

ako nema kralja, zapovijeda vojskom u slučaju plemićkog ustanka (*insurrectio*), rješava sporove između kralja i zemlje odnosno njenih državljana, najviši je sudac u zemlji, zamjenjuje kralja za vrijeme njegova izbjivanja iz domovine, glavni je zapovjednik i sudac Kumana te sudac čitave Dalmacije zbog čega mu pripadaju prihodi iz pojedinih dalmatinskih otoka.²⁰ Ove odredbe su kasnijim zakonima izmijenjene samo u sitnim detaljima.

Po Tripartitu je palatin bio kraljev namjesnik, u hijerarhiji smješten iznad državnog suca, hrvatskog bana i eredeljskog kneza (vojvode).²¹ To su naime bila četiri državna dužnosnika.²²

4. Nikola Gorjanski II. (mlađi)

Palatin Nikola Gorjanski stariji imao je petero djece: Nikolu II. (1366.–1433.), palatina (1402.–1433.) i šurjaka Sigismunda Luksemburgovca; Ivana (1371.–1428.), tamiškoga (1402.–1417.) i požunskoga župana (1411.–1417.), usorskoga bana i oca bosanske kraljice Doroteje; Jelenu (suprugu Miklosa Széchya); Doroteju, suprugu hrvatsko-dalmatinskog bana Nikole Frankopana i Elizabetu, suprugu državnoga suca Šimuna Sečenija

(Szécsenyi Simon) iz roda Kačića.²³ Najznačajniji član obitelji Gorjanski je Nikola Gorjanski mlađi koji je 1432., 1438.–1439. i 1447. obnašao funkciju mačvanskoga bana, 1433. i 1447. je bio bodroški župan, a 1455. hrvatsko-slavonski i dalmatinski ban.²⁴ On je kao dvadesetogodišnji mladić svjedočio ubojstvu svoga oca kod Gorjana, ali se zajedno s bratom uspio spasiti. Priključio se pristašama Sigismunda Luksemburškog te je aktivno sudjelovao u slamanju pobune braće Horvata. Uspješno je ratovao i protiv pobunjenika u okolici Temišvara, kao i kasnije protiv Srba i Turaka.

Kralj Sigismund je u početku vladanja naišao na otpor velikaša, pa je bio primoran savjetovati se s prelatima i magnatima te im obećati da će svoja prava moći ostvariti i oružanim putem. Glavni oslonci su mu bili Stjepan Lacković („mačem”) i Ivan Kaniški („pameću”), a za pridobivanje drugih velikaša razdjelio je polovinu svojih kraljevskih posjeda. To je pak dovelo do jačanja velmoža. Tek što je uspio urediti prilike u zemlji, već su se na vratima pojavili Turci, koji su 1389. na Kosovskom polju porazili Srbiju. Sigismund se želio brzo razračunati s Osmanlijama, pa je uz pomoć pape Bonifacija IX., koji je proglasio križarski rat, okupio francusko-njemačko-englesko-češko-talijansku vojsku. Vojni pohod je počeo u srpnju 1396. i ubrzo je počela opsada Nikopolja. Međutim, u pomoć gradu stigao je sultan Bajazid s trideset tisuća vojnika te je porazio kršćansku vojsku. I sam se ugarski kralj jedva spasio. Uz pomoć Celjskih i Gorjanskih je nakon tri mjeseca putovanja stigao u Dalmaciju. Po povratku kući odlučio se osloniti na nove snage, što je izazvalo nezadovoljstvo njegovih dotadašnjih najbližih suradnika koji su ga doveli na vlast. Napose ih je smetalo što su njihovo mjesto zauzeli stranci. Zbog toga su se okrenuli od njega. To se jasno očitovalo na temišvarskome

20 Szlemenits, Pál: *Magyar törvények történetirata*. Rövid változatban előadva. Pozsony, 1845., str. 95.

21 Zak. članak X. iz. 1688. (1688. évi X. tc.). Vidi: Bölöny, József: *Országzászlósok az újkorban*, u: *História 1980-02.*, u: Digitális Tankönyvtár. <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/80-02/ch19.html> (pristupljeno: 7. listopada 2017.); Isti: *Közös miniszterek-horvát bánok-fiúmei kormányzók 1867–1918*. Budapest, 1977.; Isti: *Magyarország kormányai 1848–1987*. Budapest, 1987.

22 Vidi opširnije: *Werbőczy István Hármaskönyve. Az eredetinek 1517-iki első kiadása után fordították, jogi műszótárral és részletes tárgymutatóval ellátták Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen*. Magyar Tudományos Akadémia. Harmadik kiadás. Budapest, 1894.; *Werbőczy István Hármaskönyve*. Corpus Juris Hungarici 1000–1895. Franklin, Budapest, 1897. (Reprint 1989, 1990); Werbőczy, István: *Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve*. Budapest, 1990.; Pergošić, Ivan: *Dekretum, koteroga je Werbőczy István diački popisal i potrdil ga je László, koteri je za Matijašem kralj bil, za vse gospode i plemenitih hotienjem, koteri pod Vugerske korune ladanje sliše*. Nedelišće, 1574.; Pergošić, Ivan: *Decretum 1574. Hrvatski kajkavski editio princeps.*, Ur. Zvonimir Bartolić – Tomo Blažeka. Matica hrvatska. Zrinski. Čakovec, 2003. Vidi još: Ballabás, Dániel: *A magyar zászlósorak archontológiája 1848–1918.*, u: Balogh Judit, Pap József (szerk.): *Nemesi és polgári szerepek, reprezentáció és interpretáció*. Eger: Linceum Kiadó, 2016., str. 143–168; J. Bak et al.: *The Customary Law of the Renowned Kingdom of Hungary: A Work in Three Parts Rendere by Stephen Werbőczy (The “Tripartitum”), The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary 5*. Idyllwild CA– Charles Schlacks, Budapest, 2005.

23 Jedan ogranak Kačića se, naime, nastanio u Ugarskoj, u gradu Szécsényu kraj obale Ipela (Ipoly) na sjeveru zemlje (Nogradska županija). Po navedenome gradu je ova obitelj dobila ime. Njezin je utemeljitelj Tomo Sečeni (Szécsényi Tamás), koji se 1301. suprotstavio ugarskim Kačićima, te je umjesto Matije Čaka stao na stranu Karla Roberta za što ga je kasniji kralj nagradio posjedima oduzetima od Kačića. Vidi: Papp, Klára-Püski, Levente (ur.): *A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok. Speculum Historiae Debreciense 12. A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen 2013.* <http://real.mtak.hu/10475/1/A%20magyar%20arisztokr%C3%A1cia%20soksz%C3%ADn%C5%B1s%C3%A9ge%20SH12.pdf> (pristupljeno 22. svibnja 2017.).

24 Vidi: Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. Pest: RáthMór. 1857–1868.; *Fügedi, Erik. Ispánok, bárók, kiskirályok. Magvető Könyvkiadó, 1986.*; Bárány Zsigmond: *Zsigmond király 1416-os kísérete, Aetas br. 3–4.*, 2004. <http://www.aetas.hu/2004-03-04/barany.pdf> (pristupljeno 22. svibnja 2017.); Wertner, Mór: *A Garaiak, Századok 10*, 1897.

saboru u jesen 1397. na koji su prvi put pozvani i zastupnici gradova i županija. Raspravljano je o obrani od Osmanlija i o nepovredivosti stečenih plemićkih prava, posebice onih zajamčenih Zlatnom bulom. Tom prilikom se većina magnata, ali i značajan dio srednjega plemstva pobunio protiv Sigismunda. Na čelu nezadovoljnika stajali su ostrogonski nadbiskup Ivan Kaniški (1350.–1418.) i palatin Detrik Bubek (1351.–1405.). Njihovi pristaše su kralja po povratku iz Češke (28. travnja 1401.) zatočili u višegradskoj tvrđavi, a zatim je Vijeće baruna u ime Svete ugarske krune preuzelo vlast u zemlji. Državom je kao kancelar upravljao ostrogonski nadbiskup. Potom su počeli pregovori oko osobe novoga kralja. Nikola Gorjanski je međutim, izbavio kralja Sigismunda iz zatočeništva u višegradskoj tvrđavi te ga je premjestio u „kućni pritvor u svojoj tvrđavi u Šiklošu”. Tamo ga je držao još pet mjeseci (naizgled zatvorenoga, a u stvari ga je čuvao dok se ne postigne sporazum s pobunjenim velikašima).²⁵ Da je doista skrbio o Sigismundu svjedoči i činjenica da je Vijeću baruna, kao jamce za kraljevo puštanje iz zatočeništva, za taoce dao svoga sina Nikolu III. i mlađega brata Ivana IV.²⁶ Kralj je u šikloškoj tvrđavi ostao sve dok Vijeće baruna u listopadu 1401. nije sklopilo nagodbu s Gorjanskim. U smislu toga pakta kralju je vraćena vlast, uz uvjet da obeća dati amnestiju i da iz Ugarske skloni strance na koje se oslanjao. Tada je nastala Šikloška liga kraljevih pristaša koja je Sigismundu osigurala mađarsku krunu, a Nikoli II. skoro neograničeni utjecaj na vlast. Liga je bila savez magnata usmjeren na održavanje kraljevstva. Uz Gorjanskog, činili su je zagrebački biskup Eberhardt Alben²⁷ i mačvanski ban

Ivan Morovički (János Maróti ili Maróthi) koji su s kraljem sklopili sporazum o međusobnoj potpori.²⁸ Ligi su se uz obitelj Gorjanski i Albeni priključili Frankopani, Blagajski i Krbavski, Herman II. Celjski²⁹ te porodice Maróti, Szécsényi, Kórogyi, kao i Miklós Szécsi, odnosno Nikolin šurjak srpski despot Stefan Lazarević i njegov bratić Đorđe Branković. Dio kompromisa bio je i taj da Sigismund rodbinskim vezama učvrsti savez s velikaškom ligom predvođenom Gorjanskim i Celjskim. Stoga je Sigismund posjetio Hermana Celjskog i zaručio njegovu devetogodišnju kćer Barbaru, a Nikola Gorjanski se pak oženio s njezinom sestrom Anom, dok je Hermanov prvorodeni sin oženio Elizabetu Frankopan. Tako su Nikola Gorjanski i kralj postali šurjaci. Sigismund je, sukladno obećanju danom svojim protivnicima 27. listopada 1401. na saboru ugarskih magnata u Pápiu Veszprimskoj županiji, amnestirao velikaše koji su ustali protiv njega i držali ga u zatočeništvu u Šiklošu.³⁰ Na tom je saboru u svome gradu (dobio ga je 1389. zajedno s bratom Ivanom kraljevom donacijom) Nikola II. Gorjanski izabran za palatina. Kralj ga je bogato nagradio posjedima: dobio je otok Korčulu, a u Hrvatskoj je upravljao još i Cresom

Kada se to dogodilo, kralj ga je vratio na čelo Zagrebačke biskupije (1409.–1419.).

28 Magyar Katolikus Lexikon> S >siklósi liga. u: <http://lexikon.katolikus.hu/S/siklósi%20liga.htm> (pristupljeno 29. svibnja 2017); Marija Karbić; Morovički (Maróti) iz plemićkog roda Gut-Keled, *Godišnjak njemačke narodnosne zajednice*, Vol. 15. No. 1., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2008, 13–22.

Ivan Morović je tijekom vladanja Žigmunda Luksemburškog dobio posjede i u Križevačkoj županiji: Veliku, Poveličje, Lonju, Mićinovići, Lipovljane, Piljenice, te Banovu Jarugu. Smrću Ladislava Morovičkog izumrla je muška loza ove obitelji.

29 Herman II. Celjski (1360. –1435.), sin je Hermana I. i Katarine Kotromanić. Od svoga kasnijega zeta dobio je 1399. godine naslov comes i u nasljednu vlast *Zagorsku županiju*, što je prvo darovanje grofovskoga naslova u ugarsko-hrvatskom kraljevstvu.

30 Vidi opširnije: Bárány, Attila: Zsigmond király 1416-os angliai kísérete., *Aetas*, br. 3-4, 2004. Online: www.aetas.hu/2004-03-04/barany.pdf; Engel, Pál: *Magyarországvilágiarchontológiája 1301-1457. I-II*. MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.); Hóman, Bálint – Szekfű, Gyula: *Magyar történet*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1935-1936. II. kötet. 300-411.old. Online: <http://mek.niif.hu/00900/00940/html/index.htm>; Karácsony, János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1900-1901. Online: <http://mek.niif.hu/09100/09195/#>; Kenyeres, Ágnes szerk.: *Magyar életrajzi lexikon 1000-1990*. Szerk. et alii, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984. Online: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html>; Mályusz, Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon. 1387-1437*. Gondolat, Budapest, 1984.; Szilágyi, Sándor (ured.): *A magyar nemzet története*. Athénum, Budapest, 1895, III. kötet. Online: <http://mek.niif.hu/00800/00893/html/index.htm>; Wertner, Mór: *A Garaiai, Századok* 31, 1987., str. 902–938.

25 Árvai, Tünde: Vallásosáhitatészatalmireprezentáció a Garaicsaládban, u: Böhm, Gábor – Fedeles, Tamás: *Mesterek és tanítványok. Tanulmányok a bölcsészettudományok területéről*, Pécs, 2014., str. 81–105, na str. 82. http://www.academia.edu/7507806/Vall%C3%A1sos_%C3%A1h%C3%ADtat_%C3%A9s_hatalmi_reprezent%C3%A1ci%C3%B3_a_Garai_csal%C3%A1dban (pristupljeno 28. lipnja 2017.).

26 Ivan Gorjanski je bio usorski vojvoda (od 1412. do 1417.) koji je s bratom Nikolom sudjelovao u ugarskim pohodima u Bosni, poglavito onima protiv Hrvoja Vukčića (1413. i 1415.) i u gušenju nemira u Hrvatskoj i Dalmaciji, kao i u boju kod Nikapolja 1396. Kao bliski kraljev suradnik u to je vrijeme, a i netom po spašavanju Sigismunda iz Nikapolja, bio jamac državne vlasti. Umro je 1428. bez muškoga potomka.

27 Eberhardt Alben (? – Zagreb, 22. kolovoza 1419.), zagrebački biskup od 25. veljače 1397. i uz Emerika Bebeka od 1402. hrvatski ban. Premda ga se spominje kao Albenija, on doista nije potjecao iz te obitelji, već je s njome bio povezan preko svoje sestre udane za Rudolfa Albena. (Magyar Katolikus Lexikon> A >Albeni. <http://lexikon.katolikus.hu/A/Albeni.html>). Bio je jedan od najodanijih kraljevih podanika, kojega je Sigismund imenovao kraljevskim kancelarom (1403.–1419.), zatim i varadinskim biskupom (1407.–1409.) kako bi učvrstio vlast i u istočnoj Ugarskoj.

i Lošinjem te Medvedgradom, bio je i splitski i rapski knez. Uz to je 1. kolovoza 1406. dobio i cijelu Liptovsku županiju (danas u Slovačkoj). Nikolinim napredovanjem profitirali su i njegovi gradovi. Šikloš (Siklós) je tada postao palatinski grad (*civitas palatinalis*) i u narednih je tridesetak godina (do 1433.) bio središnje mjesto u državi. Tvrđava je učvršćena toliko da je postala jedna od najačih utvrda u Ugarskoj.

Međutim, ostrogonski je nadbiskup bio nezadovoljan načinom provođenja kraljevih obećanja, pa je 5. kolovoza 1403. okrunio Ladislava Napuljskog. No, Sigismundov tabor je odmah osporio bilo kakvu valjanost te krunidbe te je mjesec dana kasnije, 8. rujna 1403., Sigismund u Višegradu opet okrunjen Svetom krunom, koja jedina daje kralju legitimitet. To je jedina krunidba mađarskoga kralja u Višegradu (krunidba se inače odvijala u Stolnom Biogradu, a crkveni obred je predvodio ostrogonski nadbiskup), čiji spomen je sačuvan u pismu koje je kralj 30. rujna 1403. uputio gradu Dubrovniku i u kojemu se kaže: *Deinde castrum nostrum Vissegradi en secisitando, coronam nostram sacram vidimus et congregatio ibidem universo polulo, capui nostro imposuimus, ipsam (se. Coronam) unacum péredicto, Karoló comiti Corbavic, fidei nostro committentes.*³¹ Dakle: „Zatim sam, posjetivši našu utvrdu Višegrad, pronašao našu krunu i tamo sam se pred velikim brojem okupljenoga naroda okrunio, a potom sam krunu zajedno s tvrđavom Višegrad povjerio županu Karlu.” Ladislav Napuljski se početkom studenog 1403. vratio kući i time je konačno završio sukob između dva tabora. Nikola Gorjanski i Herman Celjski postali su glavni kraljevi pouzdanici i savjetnici, ali je on veliku potporu imao i u gradovima koje je snažno pomagao i čiji je broj ubrzano rastao (za vrijeme njegova vladanja je šest puta nasrastao broj novih gradova i trgovišta).³²

4.1. Krvavi križevački sabor

Sigismund je, s ciljem učvršćivanja vlasti, sebi odanim podanicima darovao funkcije i velike posjede, dok se s protivnicima nemilosrdno razračunao. To potvrđuje i slamanje ustanka u Hrvatskoj tijekom kojega je István Hédervári Kont s 31 sudrugom ubijen, Ivan Horvat je mučen i pogubljen, a bivši palatin Stjepan Lacković (*Lackfi István*) pozvan je na sastanak, a zatim i ubijen na tzv. Krvavom križevačkom saboru 1397. godine. Na tome je saboru sudjelovao i Nikola Gorjanski.

Lackovići su potomci sekeljskog župana Hermana Lacka (umro je 1359.). U vrijeme Karla Roberta šesnaest su godina obnašali čast sekeljskoga župana, kao i župansku čast u Erdelju i u istočnim županijama. Imali su posjede i u Prekodunavlju, među inim i Čakovec. Na

vrhuncu moći u posjedu su držali sedam čvrstih utvrda i 260 naselja, pa je Ludovik I. Veliki, kao protutežu njihovoj vlasti na istoku zemlje, imenovao najutjecajnijeg velmožu južne Ugarske, Nikolu Gorjanskog mačvanskim banom.

Za vrijeme vladanja Ludovika (Ljudevita, mađarski: Lajos) I. Velikog, (1342.–1382.), Lackovići su postali najbogatiji i najutjecajniji aristokrati koji su obnašali najvažnije funkcije u Ugarskoj, posebno one vezane uz oružje. Stjepan I. Lacković (umro 1352.) bio je erdeljski vojvoda i vrstan vojskovođa, kao i njegova braća. Iz ove obitelji su Andrija I. (umro 1359.), Dénes III. (umro 1366.), Nikola II. (umro 1369.), Imre II. (1375.), Stjepan (umro 1397.) bili erdeljski vojvode, dok je Đuro (umro 1393.) obnašao čast mačvanskoga bana. Jedini Lacković koji nije bio vičan oružju bio je Dénes II. (umro 1355.), redovnik i kasnije kaločki nadbiskup.

Iz ove obitelji se napose izdvaja palatin i hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban Stjepan Lacković Čakovečki (1340.–1397.) koji je u mnogome pomogao Sigismundu u stupanju na prijestolje. U mađarskim izvorima spominje se od 1367. kada je bio sekeljski župan. Tu je funkciju obnašao do 1370., a zatim je dvije godine bio hrvatsko-dalmatinski ban, pa naredne četiri godine erdeljski vojvoda. Zatim je 1376.–1377. boravio na hodočašću u Svetoj zemlji. Na državnu funkciju se opet vratio 1383., ponovo kao hrvatsko-dalmatinski ban, ali su ga u travnju sljedeće godine smijenili. Iznova je 1385. imenovan erdeljskim vojvodom. U borbi za ugarsko prijestolje podupirao je Karla Dračkog, ali osobno nije sudjelovao u pobuni braće Horvata. Poslije ubojstva Nikole Gorjanskog, Stjepan je stao na Sigismundovu stranu, oslobodio je kraljicu Mariju iz zatočeništva i vjerojatno je zato dobio palatinsku čast. Međutim, Sigismund ga je 1392. smijenio, kada je saznao da je godinu dana potajno podupirao protukralja iz Napulja, a 1395. je oslobođen i drugih funkcija (čak i one *enftera* koju su Lackovići neprekidno obnašali sedam desetljeća) zbog sumnji da održava veze s Horvatima. Činjenicu da je kralj mjesecima izbivao nakon poraza u Nikopolju, Stjepan je iskoristio za pobunu, što je zapečatilo njegovu sudbinu nakon što se kralj živ vratio iz boja. Pozvao je Lackovića na sabor u Križevce gdje su ga kraljevi pristaše ubili 27. veljače 1397. zajedno s nećakom.³³ Njegov imetak je razdijeljen uglavnom kraljevim pouzdanicima. Pokopan je u Keszthelyu.³⁴ Lackovićeve pristaše su poslije ubojstva prisegnuli kralju na vjernost nakon što

33 Karácsonyi, János: A kerekegyházi Laczfay család fájja, u: *Turul.* 1884.; Majláth, Béla: A Lackfi nemzetség., u: *Turul.* 1884.; *Magyar Életrajzi Lexikon*, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09006/09021.htm>

34 Vidi: Karácsonyi, János: A Lackfiak., u: *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum-társulat.* Temesvár, 1888.

31 Cseke, nav. dj.

32 Harmat, nav. dj.

im je obećao da će ih pustiti na slobodu ako budu šutjeli o događajima u Križevcima.³⁵

4.2. Diplomatska djelatnost Nikole Gorjanskog

Oslanjajući se na Nikolu Gorjanskog i Celjske kralj je početkom 15. stoljeća napokon zavladao cijelom zemljom. U znak pobjede nad Bosnom, Sigismund i njegova supruga Barbara utemeljili su 1408. viteški red Zmajška družina (*Societasdraconica*) sastavljen od njihovih pozdanika. Nikola Gorjanski je bio također jedan od osnivača toga reda. Red je okupio 24 člana koji su se zavjetovali na vječnu odanost dinastiji i redu. Papa Eugen IV. je 1433. godine na kraljevu zamolbu potvrdio pravila ovoga viteškog reda. Palatin Nikola II. je 1401. od češkoga kralja Vjenceslava dobio i Red rupca vladarske kuće Luksemburški, *clendonium* češkoga kraljevskoga društva i bratstva.³⁶ Po dinastičkoj predaji riječ je o krvavom rupcu koji je pripadao Blaženoj Djevici Mariji, i s njezine glave je položen na Isusovo razapeto tijelo.³⁷ Božjim posredovanjem dospio je u posjed češkoga kralja, a Luksemburški su stekli povlasticu njegova čuvanja. Danas je pohranjen u katedrali Svetog Vida u Pragu.³⁸ Attila Bárány kaže da je Gorjanski Red rupca zaslužio zbog odanosti Luksemburškima, što dokazuje činjenica da ga je dobio one godine kada je njegovim posredovanjem Sigismund oslobođen iz zatočeništva i smješten je u „kućni pritvor” Gorjanskih. Tvrdi i da tada više viteški redovi nisu funkcionirali kao *societas*, nego je članstvo u njima više značilo bliskost s vladarom. Zbog toga su ga velikaši isticali u svojim grbovima i pečatima. Zoran primjer je i Nikola Gorjanski mlađi na čijim se grbovnicama iz 1416. nalaze i Red zmaja i Red rupca, ali i Red zvijezde kuće Valois koji je njegov otac dobio od francuskoga kralja Charlesa VI. kada je nastojao realizirati *perprocuracionem* brak Marije Anžuvinske i Luja Orleanskog. Nikola II. je u Parizu 26.

ožujka 1416. dobio svečanu potvrdu obiteljskog grba u obliku dvije raskošne povelje-grbovnice na pergameni, i to od francuskoga kralja Charlesa VI i ugarsko-hrvatskoga kralja Sigismunda.³⁹ To je jedinstven primjer takva dvojnog vladarskog izdavanja grbovnice jednom ugarsko-hrvatskom velikašu ili plemiću. Zaslužio ih je među inim i svojom diplomatskom aktivnošću. Velike su njegove zasluge u sklapanju poljskog (1412.) i venecijanskoga mira (1413.). Naime, Sigismund je 1412. pošao u vojni pohod protiv Mlečana radi vraćanja Dalmacije. No, nakon 18 mjeseci se povukao, jer rat nije bio dobro pripremljen. Nikola Gorjanski i Herman Celjski su brzo uvidjeli da pohod neće polučiti uspjeh pa su ga već 1412. pokušavali nagovoriti na mirovne pregovore. Oni su doista počeli u Istri, a okončani su 1413. sklapanjem petogodišnjega mira u Castelletu. Konačni mir s Mletačkom Republikom potpisan je 5. lipnja 1433., a sklapanjem saveza s Venecijom u Trnavi 31. kolovoza 1435. kralj je u biti Mlečanima ustupio Dalmaciju. Ove je diplomatske pregovore s Mletačkom Republikom 1431. iz Nürnberga vodio Nikola Gorjanski opet u kraljevoj pratnji.⁴⁰

Sigismund je 1417. godine, prije odlaska na crkveni sabor u njemačkome gradu Konstanzi (1414.–1418.), imenovao Nikolu Gorjanskog za svoga zamjenika za vrijeme izbivanja te za gubernatora i vikara Hrvatske i Dalmacije zajedno s ostrogonskim nadbiskupom Jánosom Kanizsaijem.⁴¹ I sam je Gorjanski sudjelovao u radu toga sabora u Konstanzi, kojega su sazvali Sigismund Luksemburški i papa Ivan XXIII. Sabor je 1415. smijenio protupapu Ivana XXIII., a na blagdan svetog Martina 11. studenoga 1417. izabrao je Oddonea Colonna za papu (uzeo je ime Martin V.).

Dokumentima je najviše potkrijepljena Nikolina diplomatska djelatnost u Aachenu na Sigismundovoj krunidbi za „kralja Rimljana” 1414. godine te poglavito u kraljevim putovanjima u Francusku i Englesku 1416. kada je bio jedan od glavnih pregovarača s tamošnjim dvorovima. Nikola II. nosio je u inozemstvu naslov „velikog grofa/kneza Ugarske” (*magnus comes de Hungaria; großgraf zu Ungern; the greteerle of Hongrie*) i bio je Sigismundov zamjenik.⁴² U Engleskoj je kralj boravio u

35 N. N.: Zsigmond király leszámol a Lackfiakkal., u: *Múlt-Kor*. <http://mult-kor.hu/cikk.php?id=8327> (pristupljeno 12. svibnja 2017.); C. Tóth, Norbert: Luxemburgi Zsigmond uralkodása 1387-1437., u: *Magyarország története* 6. kötet (Főszerk.: Romsics, Ignác), Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.; Engel, Pál: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig, u: *História!* Holnap Kiadó, Budapest, 2003.; Thuróczy, János: *Rogierius mester: A magyarok krónikája / Siralmasának* (Milleniumi Magyar Történelem. Források), Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

36 Bárány, Attila: A fejedelmi lovagrendek hatása a magyar bárói társadalomban a 15. században., u: *Magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok*, str. 11–36, na str. 15.

37 Isto.

38 Kovács, Éva: A Luxemburgi uralkodók rendjei., u: *Művészet*, I. 135–48. Isti rad je objavljen u: Kovács, Éva: *Species Modus Ordo*. Válogatott tanulmányok. Budapest, 1998. Priopćava Bárány, Attila, nav. dj., str. 21.

39 Isto, str. 21.

40 <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC04834/04999.htm>

41 Szanka, Brigitta: Luxemburgi Zsigmond utazásainak gyakorlata az 1414. év példáján keresztül, *Belvedere* 3, Szeged, 2015., str. 91–98, na str. 92.

42 Árvai, Tünde: „Magnus comes de Hungaria”: Garai Miklós nádor Nyugat-Európában., u: Bárány Attila – Pósn, László (szerk.): *Causaunionis, causafidei, causa reformationis in capite et membris*. Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából. Debrecen, Printart-Press Kft. 2014., str. 316–327; C. Tóth, Norbert: A király helyettesítése a konstanzi zsinat idején. Az ország ügyeinek intézői 1413–1419 között, u: Bárány, Attila– Pósn, László

vrijeme sabora u Konstanzi od 1. svibnja do 23. kolovoza 1416. u pratnji oko tisuću (neki tvrde čak i 1500) konjanika koji su od Calaisa do Dovera prevezeni na tristo brodova.⁴³ Attila Bárány navodi da je upitno je li nekoliko magnata, čija se imena spominju u kraljevoj pratnji, doista boravilo u Engleskoj. No, neprijeporno je kako je Nikola Gorjanski ne samo boravio u Engleskoj, nego je i vodio pregovaračko izaslanstvo koje je u lipnju 1416. pošlo u Pariz. Među članovima izaslanstva najčešće se spominju Brunoro della Scala, Bartoldo Orsini i Giancarlo Visconti.⁴⁴ Bio je s kraljem i u Konstanzi, a Sigismund ga je već u proljeće 1416. poslao zajedno s nadbiskupom Rige Johannom von Wallenrodeom da upozna engleskoga kralja Henrika V. s planiranim posjetom i da pripremi teren za taj posjet. Gorjanski je vjerojatno u Calaisu predao Sigismundovu poruku Henrikovim poklisarima, jer je već u ožujku bio opet sa Sigismundom u Parizu.⁴⁵ Kralj ga je jamačno izabrao za svoga pregovarača zato što je njegov otac Nikola Gorjanski I. u Francuskoj imao dobre veze, pa je i grb dobio od francuskoga kralja Charlesa VI. Vladao je palatina 22. lipnja 1416. poslao iz Londona u Pariz da Francuzima preda praktički jedan ultimatum kojim ih se poziva na još jedan pokušaj pregovaranja o miru s Engleskom.⁴⁶ Attila Bárány navodi jedan engleski izvor koji Gorjanskog naziva kraljevim knezom i u kojemu se kaže da je na blagdan svetog Jurja vjerojatno sjedio kraj kralja u windsorskoj kapeli Svetog Jurja (*duke of the emperoures... sate on the kyngys syde*).⁴⁷ Palatin se u ljeto 1416. više nije vraćao u Englesku, nego je ostao u Konstanzi kao kraljev vikar. Engleski izvori spominju u Sigismundovu izaslanstvu i jednoga hrvatskoga grofa (*the Erle of crawates*), za kojega Bárány pretpostavlja da bi morao biti Herman Celjski, premda tada nije bio

hrvatsko-slavonski ban (nego 1406.–1408.). Ova se sintagma navodi i na drugome mjestu i opet bi najviše odgovarala grofu Celjskom. No, on je tek kratko boravio u Francuskoj i Engleskoj, jer se u studenom 1417. opet nalazi u Ugarskoj i Štajerskoj,⁴⁸ zbog čega Lajos Kropf misli da se iza naziva „hrvatski grof” treba tražiti Nikolu Gorjanskog.⁴⁹

Sigismund Luksemburgovac je 20. rujna 1420. izabran za njemačkoga cara, a vrhunac pedesetogodišnjega vladanja doživio je 31. svibnja 1433. kada ga je u Rimu papa okrunio za njemačko-rimskoga cara. Tako je ugarsko-hrvatski kralj postao najsnažniji vladar Europe. S obzirom da je vladao golemim područjem, a bavio se i crkvenim pitanjima (Sabor u Konstanzi 1414.–1418.), stoga je često izbivao iz zemlje i tada ga je zamjenjivao palatin Nikola Gorjanski koji je ovu čast obnašao do smrti 1433. godine. Sigismund je umro četiri godine kasnije, 9. prosinca 1437. u Znojmu.

5. Treći palatin Ladislav Gorjanski

Nikola Gorjanski II. iza sebe je ostavio sinove: Petra I., koji je 1479. hrabro poginuo u boju protiv Turaka (imao je sina Mihaela s kojim je njegova grana izumrla 1480.), Ladislava II. i rano umrlog Nikolu IV.

Ladislav II. Gorjanski (*Ladislaus banus de Gara*, 1410.?-1459.) rođen je u drugome u braku palatina Nikole II. i grofice Ane Celjski (1384.–1439.), dakle, Herman Celjski (1360.–1435.) mu je bio djed. To je pak značilo da je potomak dvojice najutjecajnijih velmoža u državi, pa je bio predodređen na veliku karijeru. Napredovao je od funkcije višegradskoga kapetana i čuvara krune, preko časti mačvanskoga i i slavonskoga bana (1419.–1427.) do najvišega državnoga položaja ugarskoga palatina (1447.–1458.). Bio je, dakle, treći palatin u obitelji. Poput svojih predaka, isticao se vojnom vještinom, pa je 1439. ugušio pobunu Antala Budai Nagyja koja je trajala dvije godine. U to je vrijeme u ugarsko-hrvatskom kraljevstvu vladao Albert (1397.–1439.), zet Sigismunda Luksemburškog i prvi Habsburgovac na ugarsko-hrvatskom prijestolju (1437.–1439.). Kako ni on nije imao muškoga potomka, poslije njegove smrti je nekoliko mjeseci vladala kraljica Elizabeta (1439.–1440., Sigismundova kći rođena u braku s Barbarom Celjski, koja je bila noseća. Kada je u veljači 1440. rođen njezin i Albertov sin Ladislav V. (kao jedini Habsburgovac rođen u Mađarskoj), jedan dio ugarsko-hrvatskih plemića ga je odmah (15. svibnja

(szerk.): „*Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris.*” Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulój aalkalmából. Debrecen, Printart-Press Kft., 2014., str. 289–313.

43 Bárány, Attila: Zsigmond király 1416-os angliai kísérete., *Aetas*, 19. évf. 3-4. sz., 2004., str. 5–30, na str. 5. <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00029/pdf/> (pristupljeno 29. svibnja 2017.); Usp. Csukovits, Enikő: Egy nagy utazás résztvevői. (Zsigmond király római kísérete.), u: Csukovits, Enikő (szerk.): *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Budapest, 1998., str. 11–36; Áldásy, Antal: *Zsigmond király viszonya Milánóhoz és Velencéhez római útja idejében*. Budapest, 1909., str. 59, 64; Wertner, Mór: Zsigmond király magyar kísérete Rómában 1433-ban. u: *Századok*, 1903., str. 907–920.

44 Kropf, Lajos: *Chronicles of London*. Szerk. Kingsford, Charles., u: *Századok*, 41. évf. (1907) 1. sz., str. 77–78; Kingsford, C. L. (ed.): *First English Life of king Henry the Fifth by the Translator of Livius*. Oxford, 1911., str. 121. Priopćava: Bárány, Attila, nav. dj., str. 12.

45 Bárány, Attila, nav. dj., str. 13.

46 Isto, str. 13.

47 Isto.

48 Isto, str. 26.

49 Kropf, Lajos: *Chronicles of London*, str. 77. Priopćava Bárány, nav. dj., str. 27.

1440.) dao okruniti za kralja, dok je drugi dio plemstva pristao uz Vladislava. Ladislava V. su podupirali njegov skrbnik Ulrik Celjski i Ladislav II. Gorjanski, a protutabor je predvodio János Hunjadi. Ladislav II. Gorjanski je bio zapovjednik višegradske tvrđave u vrijeme kada je uz njegovo znanje ukradena Sveta kruna (kraljica majka je s krunom i svojim sinom pobjegla u Požun), a sudjelovao je i u krunidbi dječaćića Ladislava V. zbog čega su ga pristaše kralja Vladislava I. Jagelovića zatočili na jedno vrijeme. Do oružanoga sukoba između postrojbi Ladislava II. Gorjanskog i Jana (Jánosa) Hunyadija došlo je kod Bátaszéka 1441. Gorjanski je pretrpio poraz, pa je Hunyadi pokušao zauzeti šiklošku tvrđavu, ali bezuspješno. Nakon Vladislavove smrti (1444.), Ladislav V. je izabran za ugarskog kralja, pa je Gorjanski 1447. postao palatin. S obzirom da su njegovi loši odnosi s Hunjadijem prijetili izbijanjem građanskog rata, u sukob su se umiješali neki velikaši i pokušali neprijateljstvo okončati posredovanjem u sklapanju političkoga braka između dviju strana. Planirano je da László Hunyadi oženi palatinovu kći Mariju Gorjanski, pa su 1455. održane zaruke. Međutim, Gorjanski je kasnije, iz političkih razloga razvrgnuo zaruke i savez s Hunjadijem i Iločkim, pa je sukob nastavljen. Prvo je u Beogradu 9. studenoga 1456. ubijen slavonski ban i nasljedni knez Svetog Rimskog Carstva Ulrik Celjski (1406.–1456., sin Elizabete Frankopan i Fridrika Celjskog), čime je izumro rod Celjskih.⁵⁰ Iduće godine je pak Hunyadi (14. ožujka 1457.) uhvaćen, a dva dana kasnije i ubijen.⁵¹ U jeku tih unutarnjih sukoba kralj Ladislav V. Postumus iznenada je umro te je opet ispraznjeno prijestolje. Početkom 1458. većina je plemstva za novog kralja izabrala Hunyadijeva sina Matiju Korvina (1458.–1490.), koji je uskoro smijenio palatina. Zbog toga je Ladislav Gorjanski 26. srpnja 1458. u Simontornyi sklopio savez s također razočaranim regentom kraljevstva Mihályom Szilágyijem (šurjakom Janka Hunjadija i slavljanim vojskovođom, zapovjednikom obrane Beograda), koji je morao predati vlast Matiji Korvinu, i erdeljskim vojvodom (1441.–1458.) te slavonskim banom (1457.–1464.) Nikolom Iločkim, koji se pak uvrijedio zato što palatinska čast nije njemu dodijeljena.⁵² Tri su velikaša

čak i oružano ustala protiv kralja, koji je pobunu ugušio. No, Ladislav Gorjanski je umro prije toga. Njegova je udovica teschenska kneginja Alexandra od Cieszyna (1412.–1463.), sklopila mir s kraljem, pa je mogla zadržati posjede.⁵³

U njihovu braku rođeni su sinovi Ivan (umro rano, prije 1459.), Nikola (umro rano, prije 1459.) te kći Ana (oko 1440 – iza 1460.) koja je – kao što smo naprijed spomenuli – bila zaručena s kraljem Matijom Korvinom. Taj su brak 1458. dogovorili Mihály Szilágyi i njegova mlađa sestra i Matijina majka Erzsébet Szilágyi za vrijeme dok se Matija nalazio u zatočeništvu u Pragu. Palatin je tada obećao potporu kralju, ali se okrenuo protiv njega kada ga je Matija po povratku u zemlju razriješio palatinske časti i otklonio sklapanje dogovorenoga braka. Stoga se Ana udala za Imru Héderváryja, a nakon njegove smrti za Nikolu Iločkoga. Ladislavova kći Marija (oko 1440.–iza 1457.) bila je zaručena za Ladislava Hunyadija, ali ni taj brak nije realiziran. Zadnji potomak palatinske loze bio je Job (1447.–1481.) nakon čije su smrti posjedi Gorjanskih opet pripali kralju koji ih je dodijelio Ivanu Korvinu. Gorjani su jedno vrijeme bili u vlasti Lovre Iločkoga, a za turske vlasti je razorena gradina, a mjesto je postalo pravo seosko naselje i poprimilo je današnji izgled.

Jobovom smrću završila je dvjestogodišnja slavna povijest Gorjanskih tijekom koje su ostavili duboki trag u povijesti Hrvatske i Ugarske.

Palatinsku lozu Gorjanskih nadživjela je tzv. banska loza Bánffy ('Banovići'). U vrijeme Jobove smrti (1481.) nju su činili samo Lovro Gorjanski (sin Ivanov, potomak Deziderija, utemeljitelja banske loze) i njegove sestre Jeronima, Doroteja i Klara. Uz njih je još bila živa i njihova majka Ana, Ivanova udovica. Toj je grani od 1421. pripadala i utvrda Drenovac u Križevačkoj županiji (sada Slatinski Drenovac). Lovrina sestra Klara bila je udana za Ivana Kishorváta „od Hlapčića”, koji je postao i suvlasnik njihovih imanja. Vladislav II. je u svibnju 1491. Lovri Bánffyju i Ivanu Kishorvátu oduzeo sve posjede u Vukovskoj, Križevačkoj, Požeškoj i Bačkoj županiji te ih je predao braći Geréb i tamiškom županu Pavlu Kinizsiju. Među inima su to bile utvrde i posjedi u Slakovcima, Gorjanima, Cerni, (Slatinskom) Drenovcu i Szentmiklósu (sada Mikleuš).⁵⁴

50 Šišić, Ferdo: *Povijest Hrvata, Pregled povijesti hrvatskog naroda 600.–1526.*, prvi dio, Zagreb, 1975., str. 238–239.

51 Süttő, Szilárd: *Adalékok a 14-15. századi magyar világi archontológiához, különösen az 1384–1387. évekhez.* <http://www.natarch.hu/szemle/20024/sutto.htm> (pristupljeno 29. svibnja 2017.).

52 Wertner, Mór: *A Hunyadiak: a család eredete és nemzedékrendje.* Hirsch Adolf, Déva, 1900.; E. Kovács, Péter: *Matthias Corvinus.* Officina Nova, Budapest, 1990.; Fraknói, Vilmos: *Harmadik könyv. Hunyadi Mátyás király, u: Szilágyi, Sándor (főszerk): A magyar nemzet története.* Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest, 1894–1898. IV kötet, str. 167–330; Kubinyi, András: *Mátyás király.* Vince Kiadó. Budapest, 2001.;

Kubinyi, András: *A Hunyadiak kora, u: Engel, Pál–Kristó, Gyula–Kubinyi, András: Magyarország története 1301–1526.* Osiris. Budapest, 2005.; Kubinyi, András: *Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király, Aetas, br. 22, 2007., str. 83–100; Simontornyai liga., u: Magyar Katolikus Lexikon* <http://lexikon.katolikus.hu/S/simontornyai%20liga.html>.

53 http://www.szentver-bata.hu/nalunkjartak_elemei/leirasok/garai-laszlo.pdf (pristupljeno 29. svibnja 2017.).

54 Andrić, nav. dj., str. 66.

6. Vjerski život Gorjanskih

Već sam spomenuo kako je povijest obitelji Gorjanski u mađarskoj historiografiji detaljno istražena, o čemu je objavljena brojna znanstvena literatura. O tome zorno svjedoči i već spomenuti i bibliografijom opsežni znanstveni rad Stanka Andrića. Mišljenja sam da bi vrijedilo spomenuti i nekoliko riječi o vjerskome životu Gorjanskih. Obitelj je dala nekoliko mađarskih premeta, a podigla je brojne crkve, samostane i druge vjerske objekte te je materijalno pomagala redovničke zajednice. S obzirom da je i o tome napisan hvale vrijedan rad Tünde Árvai, ovdje spominjem samo nekoliko značajnih činjenica na temelju njezinih istraživanja. Bitno je naglasiti da su članovi obitelji u svim povijesnim razdobljima veliku pozornost posvetili redovničkim zajednicama (tješnje veze su održavali s njih osam) i materijalnom blagostanju pojedinih samostana. To se uglavnom događalo darivanjem posjeda. Gorjanski su u 15. stoljeću posebno bili blagonakloni prema pavlinskom redu, darujući posjede trima od njih. Job Gorjanski je zavjetovao imanje samostanu u Budaszentlőrincu s time da se slavi misa za žive i preminule članove obitelji,⁵⁵ a Ladislav je utemeljio pavlinsku općinu u Porvi pokraj Veszprema. Utemeljili su dominikanski samostan u Gorjanima, franjevački u Voćinu i Pápi. Uz to su u svojim središtima veleposjeda podizali crkve koje su gdjekad gradili najbolji graditelji, a ukrašavali ih kraljevski majstori slikari, kipari, drvorezbari itd. Premda su ovi sakralni objekti služili domaćem pučanstvu, oni su svjedočili i o bogatstvu i moći Gorjanskih, ali i o njihovoj vjeri. Tünde Árvai ističe da se iz darovnice Ladislava Gorjanskog samostanu u Porvu iščitava Ladislavov *credo*. On je svjestan da je obični smrtnik koji nagomilano bogatstvo ostavlja na ovome svijetu, pa stoga ispunjava obećanje svojih predaka glede osnivanja samostana. *Novi naraštaj se dakle, uvijek trsio milodarima ublažiti grijeha svojih predaka ufajući se u njihovo uskrsnuće. Osim toga su izuzetni bitnim smatrali očuvanje uspomena na potomke roda Gorjanski de Dorozsma, čemu su jako dobro poslužili obiteljski grbovi smješteni na sakralnim i inim građevinama.*⁵⁶ Ladislav Gorjanski je tvrđavu Somlyó izrijekom darovao Jurskoj (Győr) biskupiji zato da zamoli oprostjenje za očeve grijeha, jer je, naime, palatin Nikola nekoliko godina držao u rukama crkvene posjede. S obzirom da ga je nenadana smrt spriječila da zbog toga obećanim građevinskim objektima kompenzira biskupiju, zato je Ladislav odlučio darovati rečenu tvrđavu nadajući se time dobiti odrešenje za oca.⁵⁷

55 Fedeles, Tamás: „Medicina contra peccata mundana”. *Későközépkori főúri misealapítványok*, u: *Századok* 148. évf. 2. sz. / 2014., str. 443–469.

56 Árvai, nav. dj., str. 98–99.

57 Teleki, József: *A Hunyadiak kora Magyarországon. Oklevéltár*. X. Pest, 1853., str. 561–562. br. 24. Priopćava: Tünde, nav. dj., str. 99.

Tünde Árvai napominje da je najviše izvora o osobnom prakticiranju vjere sačuvano u vezi s Ivanom Gorjanskim. On je već u poodmakloj dobi 1406. godine odlučio posjetiti grob svetog Jakova ufajući se u otpust grijeha, kao i da sudjelujući u ratu protiv Maura stekne nove viteške zasluge. *U kasnijem ratu protiv Turaka pao je u zatočeništvo, odakle ga je oslobodilo čašćenje Svete krvi.*⁵⁸ Osim toga, svojom je donacijom naselje Batu u županiji Tolna učinio poznatim hodočasničkim mjestom dijelom zemlje.⁵⁹

7. Zaključak

Obitelj Gorjanski (Garai) jedna je od najistaknutijih obitelji hrvatsko-ugarske povijesti. Podrijetlom je iz nekadašnjega sela Dorozsme (danas u sastavu grada Szegeda), iz kojega je 1269. premjestila sjedište u slavonsko naselje Gorjani (Gara) u tadašnjoj Vukovskoj županiji. Taj je posjed od hercega Bele dobio utemeljitelj hrvatske grane Ivan Gorjanski. Njegovi potomci su tijekom dva stoljeća zauzimali visoke državne položaje u Hrvatskoj i Ugarskoj. U tri su navrata obnašali funkcije palatina, bili su hrvatski, slavonski i mačvanski banovi itd. Zbog funkcija koje su obnašali, u mađarskoj historiografiji se udomaćila podjela na palatinsku i bansku granu. U palatinskoj lozi je Nikola Gorjanski I. kratko vrijeme, zajedno s kraljicom majkom Elizabetom (Kotromanić) upravljao zemljom, a njegov je sin Nikola II. Gorjanski duže od tri desetljeća obnašao palatinsku čast, zamjenjujući u zemlji kralja Sigismunda Luksemburškog. S obzirom da je kralj često izbivao iz zemlje, palatin je doista imao široke ovlasti i stvarnu vlast. Pored toga je pratio kralja i na njegova putovanja u Europi, a uživajući Sigismundovu potporu obavljao je brojne diplomatske zadaće. Zbog toga su ga engleski izvori zapamtili pod nazivom „veliki knez Ugarske” (*magnus comes de Hungaria; großgraf zu Ungern; the greteerle of Hongrie*) i kao Sigismundova zamjenika. Jedini je ugarsko-hrvatski velikaš koji je istodobno dobio grobovnicu od dvaju vladara (francuskoga kralja Charlesa VI. i ugarsko-hrvatskoga kralja Sigismunda) u Parizu 26. ožujka 1416. Za svoju djelatnost je nagrađen ne samo golemim posjedima, nego i Redom zmaja i Redom rupca.

I njegov sin Ladislav II. je također obnašao palatinsku čast, ali je poslije njegove smrti 1459. godine ubrzo uslijedilo izumiranje obitelji. Zadnji potomak palatinske loze bio je Job (1447.–1481.) nakon čije smrti su posjedi Gorjanskih opet pripali kralju koji ih je dodijelio Ivanišu Korvinu. Gorjani su stanovito vrijeme bili u vlasti Lovre Iločkoga, a potom su Osmanlije razorili grad.

58 Tünde, nav. dj., str. 99.

59 Isto, str. 99.

Jobovom smrću završila je dvjestogodišnja slavna povijest Gorjanskih. Ostavili su dubok trag u Hrvatskoj i Ugarskoj te su uz Karla Khuen-Hedervaryja (bio je predsjednik središnje vlade u Budimpešti 1903. i 1910.–1912. godine te hrvatski ban od 1883. do 1903.) bili najviše pozicionirani državnici iz Hrvatske.

Summary

The Palatine of Hungary Nikola II Gorjanski in Croatian-Hungarian History (the “Palatine” Branch of the Gorjanski Family)

Keywords: Dorozsma, Gorjani, palatine, Nikola Gorjanski Senior and Junior, diplomatic activity

One of the most notable families in Croatian-Hungarian history is the Gorjanski (Garai) family. The family hails from Dorozsma village of old, which is part of present-day Szeged, the third largest city in Hungary.

The village was named after the clan of Drušina (Drušba), from which the Gorjanski family draws its lineage. The progenitor of the family was Ivan Gorjanski, who received the Gorjani (Gara) town and fortress in the Vukovska County from Duke Bela in 1269. For two centuries members of the Gorjanski family held high level court positions in Croatia and Hungary and were, along with Karoly Khuen-Héderváry (the president of the central government in Budapest in 1903 and 1910-1912 and the Croatian ban from 1883 to 1903), the most notable political figures from Croatia. Namely, they held the highest court title of palatine (1375 – 1385, 1402 – 1433, 1447 – 1458) throughout three successive generations, while their other so-called “banal/Bánfi” branch also had an important role as Croatian and Slavonian bans, as well as bans of Macsó.

The most significant figure of the family was Nikola Gorjanski Junior, brother-in-law and closest associate of King Sigismund of Luxembourg, who stood in for the King during his frequent travels. He also performed the most delicate diplomatic duties in Germany, France and England, for which he was rewarded not only with huge estates, but also the Order of the Dragon and Order of the Scarf.

Translation provided by the author